

A Comparative Analysis of the Geopolitical Interests of Major Powers in the Yemen Crisis (2013–2023)

(A Case Study: The United States, Russia, and China)

Amirreza Moghavemi¹ , Emad Helalat², Mohamad Mohamadi Sani³, Hamid Hakim⁴

1. Corresponding author; Researcher and PhD student in Middle Eastern Studies at Imam Hossein Comprehensive University, Tehran, Iran. E-mail: amirmg@ihu.ac.ir
2. PhD student in International Relations at Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran.
3. PhD student in Middle Eastern Studies at Imam Hossein Comprehensive University, Tehran, Iran.
4. Assistant Professor of International Relations at Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:
Received: 11 December 2024
Received in revised form:
19 December 2024
Accepted: 24 May 2025

Keywords:
Yemen crisis,
geopolitical interests,
United States,
China,
Russia.

ABSTRACT

International powers pursue their interests not merely at the national or regional level, but on a global scale. Despite Yemen's lack of political and economic development, as well as its security challenges and complex sectarian dynamics, its unique geopolitical and geostrategic position renders it inherently significant in the international system. As a result, Yemen remains a focal point for both regional and global powers. This study aims to address the following question: What geopolitical interests do the three major international powers—the United States, China, and Russia—pursue in the Yemen crisis? The research hypothesis posits that, despite various political and economic motivations, the primary objectives of these great powers in Yemen are fundamentally driven by the country's geopolitical and geostrategic advantages. The findings indicate that the United States, seeking to maintain its global influence and control over international maritime routes, while countering the strategies of its rivals, requires dominance over Yemen and the strategically vital Bab el-Mandeb Strait. The People's Republic of China, whose strategic interests in West Asia revolve around energy security and maritime freedom, views stability in Yemen as crucial for sustaining its economic growth and advancing the broader Belt and Road Initiative. Similarly, Russia—like other global powers, particularly its traditional rival, the United States—considers the presence in international waterways and strategic locations, including the Bab el-Mandeb Strait, essential for enhancing its geopolitical leverage and competing with its adversaries.

Cite this article: Moghavemi, A.; Helalat, E.; Mohamadi Sani, M.; & Hakim, H. (2025). A Comparative Analysis of the Geopolitical Interests of Major Powers in the Yemen Crisis (2013–2023) (A Case Study: The United States, Russia, and China). *New Geopolitics Research*, 2 (1), 109-128.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.6>

Introduction

Yemen is one of the primary centers of international and regional conflict and competition in West Asia. Its turbulent conditions have not only affected domestic interactions within the country but have also reshaped the regional and global order. Due to its unique geopolitical and geostrategic position, Yemen has become a focal point for intervention by both regional and extra-regional powers, effectively turning into a chessboard for powerful actors. This persistent instability has rendered Yemen a country in perpetual crisis, a notion reinforced by its historical trajectory—particularly since its independence from the Ottoman Empire in 1918. While various factors have contributed to the emergence and continuation of Yemen's crisis, the most critical aspect in understanding its chronic instability lies in the role of geopolitical and geostrategic elements in initiating, prolonging, and intensifying these disruptions. Despite Yemen's lack of political and economic development, as well as its security challenges and sectarian complexities, the country remains inherently significant in the international system due to its unique geopolitical and geostrategic position. As a result, it has consistently drawn the attention of both regional and global powers. This phenomenon is reminiscent of the Cold War, where control over strategic locations such as Yemen provided states with opportunities to enhance their power and geopolitical weight. Conversely, the absence of a well-defined strategy in such critical areas diminishes a state's ability to compete with rivals, ultimately undermining its position in the international system. This study aims to address the following question: What geopolitical interests do the three major international powers—the United States, China, and Russia—pursue in the Yemen crisis?

Method

The research methodology, in terms of the type of study, is descriptive-explanatory. In terms of its objective, the study is developmental-applied. And in terms of its methodological approach based on the data type, the present research is a qualitative study. Qualitative research constitutes a significant portion of studies in the humanities, and a key concern in evaluating such research is the extent to which reported findings reflect reality. Additionally, data collection methods include library research, online sources, and document analysis, while the data analysis approach involves interpretive understanding.

Results and Discussion

The research hypothesis posits that, despite various political and economic motivations, the primary objectives of these great powers in Yemen are fundamentally driven by the country's geopolitical and geostrategic advantages. The findings indicate that the United States, seeking to maintain its global influence and control over international maritime routes while countering the strategies of its rivals, requires dominance over Yemen and the strategically vital Bab el-Mandeb Strait. The People's Republic of China, whose strategic interests in West Asia revolve around energy security and maritime freedom, views stability in Yemen as crucial for sustaining its economic growth and advancing the broader Belt and Road Initiative. Similarly, Russia—like other global powers, particularly its traditional rival, the United States—considers a presence in international waterways and strategic locations, including the Bab el-Mandeb Strait, essential for enhancing its geopolitical leverage and competing with its adversaries.

Conclusions

The United States, beyond its political and economic interests, primarily focuses on Yemen's geopolitical advantages, particularly the Bab el-Mandeb Strait. To maintain its global hegemony, the U.S. seeks control over strategic locations worldwide, allowing it to shape the international order according to its interests. Additionally, Washington's presence in Yemen,

along with its allied partners, is crucial for monitoring the strategies of its global rivals, such as China and Russia. Consequently, the U.S. aims to ensure that Yemen remains aligned with the Arab-Western axis and does not drift away from its sphere of influence. Beyond the U.S., China also has vested interests in Yemen. China's broader approach to West Asia, and Yemen specifically, necessitates the uninterrupted security of energy supplies and maritime trade routes. Given Yemen's extensive coastline along the Gulf of Aden and the Red Sea, as well as its control over the Bab el-Mandeb Strait and direct access to the Indian Ocean, the country holds strategic importance for China's grand initiative—the Belt and Road Initiative (BRI), also known as the New Silk Road. It would not be an exaggeration to state that a significant portion of China's success in implementing the BRI depends on developments in Yemen and the security of its coastal regions. Thus, China's optimal scenario involves resolving the Yemeni crisis and fostering diplomatic engagement with key regional players, particularly Saudi Arabia. Russia, another extra-regional actor involved in the Yemeni crisis, has pursued a strategic policy of non-alignment, enabling it to maintain favorable relations with all parties engaged in the conflict. This approach prevents Moscow from placing all its geopolitical stakes in a single basket. As the successor to the Soviet Union, Russia retains a historical geopolitical affinity for Yemen, which was once a close ally of the USSR. The ongoing crisis in Yemen has provided Moscow with an opportunity to revive its historical ties and exert influence in the country's political landscape. Like other global powers, Russia views control over strategic locations—particularly the Bab el-Mandeb Strait—as essential for enhancing its geopolitical weight and competing with its rivals. Consequently, through diplomatic engagement and political maneuvering, Russia has established a decisive presence in Yemen by maintaining relations with all internal factions.

بررسی تطبیقی منافع ژئوپلیتیکی قدرت‌های بزرگ در بحران یمن ۲۰۱۳-۲۰۲۳ (مطالعه موردی؛ ایالات متحده، روسیه و چین)

امیررضا مقومی^۱، عماد هلالات^۲، محمد محمدی ثانی^۳، حمید حکیم^۴

۱. نویسنده مسئول، پژوهشگر و دانشجوی دکتری مطالعات خاورمیانه، دانشگاه جامع امام حسین، تهران، ایران. رایانامه: amirmg@ihu.ac.ir
۲. دانشجوی دکتری روابط بین الملل دانشگاه آزاد، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.
۳. پژوهشگر و دانشجوی دکتری مطالعات خاورمیانه، دانشگاه جامع امام حسین، تهران، ایران.
۴. استادیار روابط بین الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۱</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۲۹</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۳</p> <p>کلیدواژه‌ها: بحران یمن، منافع ژئوپلیتیکی، ایالات متحده، چین، روسیه، رئالیسم ساختاری.</p>	<p>قدرت‌های بین‌المللی، منافع خود را نه در سطح ملی یا منطقه‌ای، بلکه در سطح بین‌المللی دنبال می‌کنند. در این میان، علی‌رغم فقدان توسعه سیاسی و اقتصادی و همچنین معضلات امنیتی و چندگانه مذهبی در یمن، اما این کشور به واسطه موقعیت خاص ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی‌اش، ذاتاً کشوری مهم در نظام بین‌الملل به حساب می‌آید که مدنظر تمامی قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است. بر همین اساس مقاله حاضر در پی پاسخگویی به این سؤال است که سه قدرت بزرگ بین‌المللی، یعنی ایالات متحده، چین و روسیه چه منافع ژئوپلیتیکی در بحران یمن دنبال می‌کنند؟ فرضیه تحقیق این است که علی‌رغم انگیزه‌های متعدد سیاسی و اقتصادی، اما عمده اهداف اساسی قدرت‌های بزرگ در بحران یمن، معطوف به مزیت‌های ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی این کشور است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که آمریکا به‌منظور تداوم قدرت خود و تسلط بر ابراه‌های بین‌المللی و همچنین مقابله با راهبردهای رقیبانش، به نفوذ و تسلط بر یمن و تنگه مهم باب‌المنندب نیاز دارد. جمهوری خلق چین که منافع راهبردی‌اش در غرب آسیا مبتنی بر امنیت انرژی و آزادی کشتیرانی است، آرامش در یمن را برای تداوم رشد اقتصادی خود و پیگیری کلان پروژه «کمربند-راه» ضروری می‌پندارد. روسیه نیز همچون دیگر قدرت‌های بین‌المللی، به‌ویژه رقیب سنتی‌اش، آمریکا، حضور در ابراه‌های بین‌المللی و نقاط استراتژیک از جمله تنگه باب‌المنندب را به‌منظور افزایش قدرت خود و ارتقا وزن ژئوپلیتیکی و همچنین رقابت با رقیبانش ضروری می‌داند.</p>

استناد: مقومی، امیررضا؛ هلالات، عماد؛ محمدی ثانی، محمد و حکیم، حمید. (۱۴۰۴) بررسی تطبیقی منافع ژئوپلیتیکی قدرت‌های بزرگ در بحران یمن ۲۰۱۳-۲۰۲۳ (مطالعه موردی؛ ایالات متحده، روسیه و چین)، پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی، ۲ (۱)، ۱۰۹-۱۲۸.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.6>

ناشر: دانشگاه لرستان

مقدمه

یمن یکی از عمده‌ترین کانون‌های کشمکش و رقابت بین‌المللی و منطقه‌ای در غرب آسیا به حساب می‌آید که شرایط آشفته آن، نه تنها بر تعاملات داخلی این کشور تأثیر گذاشته، بلکه نظم و چینش منطقه‌ای و بین‌المللی را نیز دستخوش تغییر قرار داده است. به گونه‌ای که یمن بنا به موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی ویژه‌ای که دارد، مورد مداخله قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای قرار گرفته و به صفحه شطرنج بازیگران قدرتمند بدل شده است. همین امر، یمن را به کشوری «همیشه در بحران» تبدیل کرده است که مروری بر تاریخ این کشور، به ویژه پس از استقلال از امپراتوری عثمانی در سال ۱۹۱۸، این ادعا را ثابت می‌کند. علی‌رغم تأثیرگذاری عوامل گوناگون در شکل‌گیری و تداوم بحران در یمن، اما مهم‌ترین نکته‌ای که در فهم چرایی بحران خیز بودن این کشور باید به آن توجه کرد، نقش عوامل ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک در آغاز، تمدید و تشدید این آشفته‌گی‌ها است. از دوران باستان در قالب رقابت‌های ساسانیان با رومیان گرفته تا دوران معاصر و در قالب رقابت‌های عثمانیان با پرتغالی‌ها و انگلیسی‌ها و سپس جنگ سرد و تقسیم یمن به دو بخش شمالی و جنوبی و همچنین در بحران فعلی، می‌توان نقش عوامل جغرافیایی و ژئوپلیتیکی را در تداوم بحران‌های یمن و آشفته‌گی‌های سیاسی و اجتماعی در این کشور مشاهده کرد. بنابراین بی‌راه نیست اگر بگوییم که به سبب رقابت قدرت‌های بزرگ، همواره نقاط بحرانی جهان با نقاط استراتژیک دنیا منطبق هستند و یمن نیز به سبب داشتن موقعیت استراتژیک در غرب آسیا، از این قاعده مستثنی نیست. در این میان، قدرت‌های بین‌المللی که منافع خود را نه در سطح ملی یا منطقه‌ای، بلکه در سطح فرامنطقه‌ای و بین‌المللی دنبال می‌کنند، بحران یمن را فرصتی برای بسط و احصا قدرت و منافع ملی خود در نظر می‌گیرند.

علی‌رغم فقدان توسعه سیاسی و اقتصادی و همچنین معضلات امنیتی و چندگانگی مذهبی در یمن، اما این کشور به واسطه موقعیت خاص ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی‌اش، ذاتاً کشوری مهم در نظام بین‌الملل به حساب می‌آید که مدنظر تمامی قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است. این امر، همچون جنگ سرد مسبق به سابقه است؛ چراکه تسلط بر نقاط استراتژیک دنیا همچون یمن، زمینه افزایش قدرت و ارتقا وزن ژئوپلیتیکی این بازیگران را فراهم می‌کند و در مقابل، عدم راهبرد مناسب در این مناطق از جهان، قدرت عمل آن‌ها را نسبت به رقیبانشان کاهش می‌دهد و جایگاه آنان را در نظام بین‌الملل به تزلزل می‌کشد. بر همین اساس مقاله حاضر در پی بررسی تطبیقی منافع ژئوپلیتیکی سه قدرت بزرگ جهان، یعنی ایالات متحده آمریکا، روسیه و چین در بحران یمن است. به تعبیر دیگر، این مقابله به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که سه قدرت بزرگ بین‌المللی، یعنی ایالات متحده، جمهوری خلق چین و فدراسیون روسیه چه منافع ژئوپلیتیکی در بحران یمن دنبال می‌کنند و بر اساس منافعشان از کدام گروه‌های دخیل در بحران یمن حمایت به عمل می‌آورند.

چارچوب نظری؛ رئالیسم ساختاری

یکی از نظریات مهم که می‌تواند کشمکش قدرت‌های بزرگ را در نظام بین‌الملل مورد واکاوی قرار دهد، نظریه نئورئالیسم یا رئالیسم ساختار کنت والتز است. رئالیست‌های ساختاری والتز نشان می‌دهند که با توجه به عدم وجود یک نهاد حاکمیتی سلسله مراتبی بالاتر از همه دولت‌ها، سیاست بین‌المللی در یک سیستم خودیاری قرار می‌گیرد (Waltz, 1979: 73). از آنجایی که دولت‌ها کاملاً به خود متکی هستند، ساختار هرج و مرج و احتمالی همیشه حاضر جنگ به آن‌ها حکم می‌کند تا امنیت را بالاتر از همه کالاهای دیگر به حداکثر برسانند، یا در خطر نابودی یا تضعیف قرار گیرند. بنابراین، دولت‌ها تمایل دارند که از وضعیت موجود حمایت کنند و درگیر توازن گسترده داخلی و خارجی در برابر دولت‌ها و دشمنان در حال ظهور برای جلوگیری از ظهور قدرت‌های هژمونیک هستند که امنیت آنها را به خطر می‌اندازد. در واقع والتز بنیان‌گذار رئالیسم تدافعی است. رئالیسم تدافعی والتز نظریه‌ای سیستمی و دولت‌محور از سیاست بین‌الملل ارائه می‌دهد. مؤلفه‌های ساختاری رئالیسم تدافعی والتز شامل هرج و مرج است که به عنوان فقدان دولت و توزیع قابلیت‌ها در سراسر سیستم تعریف می‌شود. با انجام این کار، والتز سایر ویژگی‌های نظم بین‌الملل و هر ویژگی دولت‌ها به جز قابلیت‌هایشان را از نظریه خود دور می‌کند. علاوه بر این، فقط دو فرض صریح را در مورد دولت‌ها مطرح می‌کند: اینکه آنها بازیگران واحد هستند و اینکه حداقل، سیاست‌هایی را برای تضمین بقای خود دنبال می‌کنند (Waltz, 1979).

118). از آنجایی که والتز فرض می‌کند که دولت‌ها بازیگران واحدی هستند که فقط در توانایی‌هایشان متفاوت هستند و باید از خود در سیستم آنارشی مراقبت کنند، موازنه قدرت به یک «قانون آهنین» تبدیل می‌شود؛ زیرا دولت‌ها فقط می‌توانند بقای خود را تضمین کنند، با اطمینان از اینکه هیچ یک از رقبای خود بیش از حد قدرتمند نمی‌شوند. موازنه قدرت بخش پویای مدل نظری ایستای والتز است؛ زیرا او معتقد است که تعدادی از قدرت‌های بزرگ که دارای بیشترین توانایی‌ها هستند، موازنه یا قطب‌های نظام بین الملل را تشکیل داده و شخصیت آن را شکل می‌دهند. از این رو، نظریه پردازان موازنه قدرت نئورئالیست ادعا می‌کنند که لحظه تک‌قطبی برتری جهانی ایالات متحده پس از جنگ سرد، ناگزیر تلاش‌های متقابل پایداری را برانگیخت که هدف آنها خنثی کردن هژمونی است (Layne, 2006: 39). چین و روسیه براساس تعریف رئالیسم ساختاری از قدرت، جزء قدرتهای بزرگ نظام بین الملل هستند که براساس قابلیت‌ها و توانمندی‌های خود در ساختار نظام بین الملل قرار گرفته‌اند. ساحت رقابت‌های دو قدرت با ایالات متحده به غرب آسیا و یمن کشیده شده است و روسیه و چین به دنبال حفظ موازنه قدرت با ایالات متحده در دریای سرخ، خلیج عدن و تنگه باب المندب هستند. هر کدام از این سه قدرت برای جلوگیری از برتری دیگری در بحران یمن، از گروه‌ها و جریان‌های مختلفی حمایت کرده‌اند که در این میان روسیه و ایالات متحده به صورت ویژه در این بحران ایفای نقش می‌کنند. بنابراین می‌توان براساس چارچوب نظری رئالیسم ساختاری منافع ژئوپلیتیکی سه قدرت بزرگ (ایالات متحده، چین و روسیه) را مورد تحلیل و واکاوی قرار داد.

پیشینه تحقیق

در خصوص بحران یمن، کتب و مقالات متعددی چاپ و منتشر شده است و هر کدام به جنبه خاصی از موضوع پرداخته‌اند که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود. استفان دی و نئول برهونی (۲۰۲۰) در کتاب «نقش عوامل جهانی، منطقه‌ای و داخلی در بحران یمن»، به بررسی چگونگی تأثیرگذاری بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در بحران یمن می‌پردازند. این کتاب در بخش عوامل بین‌المللی، نقش آفرینی سازمان ملل متحد، بریتانیا، آمریکا، اتحادیه اروپا، چین و روسیه را مورد بررسی قرار می‌دهد و راهبردهای آن‌ها را در این بحران شرح می‌دهد. عمده مباحث مطرح شده در این کتاب به مسائل تاریخی و نوع دیدگاه کشورها به یمن و بحران آن معطوف شده است و کمتر در خصوص منافع ژئوپلیتیکی این کشورها در یمن اشاره کرده است. امیلی میلکین در گزارشی تحت عنوان «چین در یمن چه منافی دنبال می‌کند» (۲۰۲۳)، معتقد است که موقعیت استراتژیک یمن در شبه‌جزیره عربستان، آن را برای پکن جذاب کرده است و بخش اعظم تجارت چین با اروپا از خلیج عدن و دریای سرخ می‌گذرد و در کلان استراتژی‌های چین جایگاه محوری دارد. بر همین اساس پکن سعی کرده با همه طرف‌های درگیر در یمن روابط خوبی برقرار کند و در آینده این کشور نقش آفرین باشد. بزرگمهری و نجفی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «تحلیل راهبرد چین و روسیه در بحران یمن؛ همسویی با عربستان سعودی یا ایران»، به راهبرد چین و روسیه در بحران یمن پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که پکن و مسکو حفظ روابط حسنه با عربستان را در بحران یمن در اولویت قرار می‌دهند. این کشورها ضمن حفظ سیاست بی‌طرفی، عملاً از سیاست‌های عربستان و شورای همکاری خلیج فارس حمایت کرده‌اند. التیامی نیا و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «بحران یمن: بررسی زمینه‌ها و اهداف مداخلات خارجی عربستان و آمریکا»، به این نتیجه رسیده‌اند که کارگزاران سیاست آمریکا معتقدند که درگیر ساختن ایران در عرصه منطقه‌ای و مناطقی که عمق استراتژیک پایگاه اجتماعی و سیاسی ایران محسوب می‌شوند، فرسایش قدرت و توان منطقه‌ای و سیاسی ایران و محور مقاومت را به وجود خواهد آورد. فتحی و جهان‌بین (۱۳۹۸)، در مقاله «تبیین بحران ژئوپلیتیکی یمن؛ عوامل و بازیگران» و فتحی، نیکونهاد و آقایی فیروزآبادی (۱۳۹۹)، در مقاله «آینده پژوهی بحران یمن بر اساس روش تحلیل بازیگران»، به راهبردهای قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در بحران یمن پرداخته‌اند. به‌طور کلی، نوآوری مقاله حاضر در این است که سعی کرده است به‌طور ویژه و عمیق، منافع ژئوپلیتیکی قدرت‌های بین‌المللی را در این بحران بررسی نماید و از منظر دانشگاهی به مسئله بپردازد.

روش تحقیق

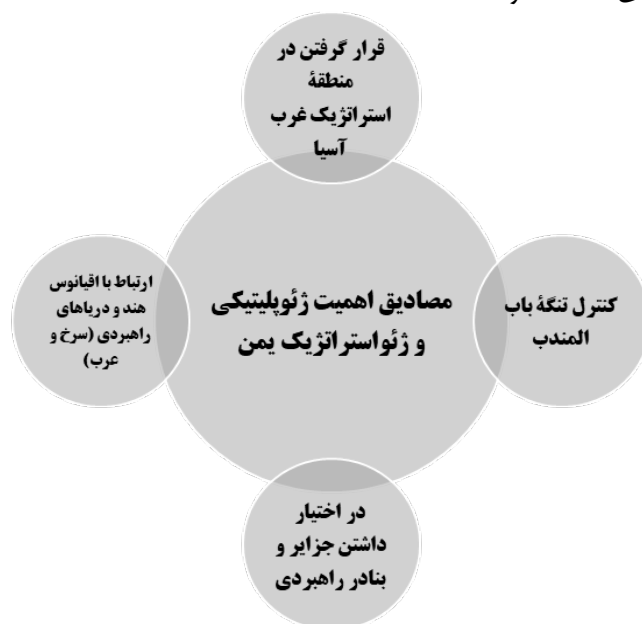
روش پژوهش به لحاظ نوع تحقیق، توصیفی-تبیینی، بر اساس نوع هدف، توسعه‌ای-کاربردی، و به لحاظ روش‌شناسی تحقیق بر

مبنای نوع داده‌ها، کیفی است. تحقیقات کیفی، بخش مهمی از پژوهش در علوم انسانی را شامل می‌شوند و مسئله مهم در بررسی یک تحقیق کیفی این است که نتایج گزارش شده چقدر بازنمایی از واقعیت هستند. افزون بر این موارد، روش گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای، اینترنتی، اسنادی بوده و روش تجزیه و تحلیل نیز تأویلی-تفهیمی است. مطالعات تأویلی و تفسیری به‌طور معمول ماهیتی قیاسی دارند و اغلب با روش‌های کیفی به جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل می‌پردازند. لذا روش تفسیری بر پایه تفسیر هرمنوتیکی متون استوار است. این روش بر اساس درک‌های متفاوت و متکثر از متون شکل می‌گیرد و شامل متن‌های مکتوب و نوشتاری، گفتارها و مباحثی از این قبیل است.

یافته‌های تحقیق

مصادیق اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک یمن

یمن، با وسعت ۵۲۷.۹۷۰ کیلومتر مربع در جنوب غربی آسیا و جنوب شبه‌جزیره عربستان قرار گرفته است که از جنوب به دریای عرب و خلیج عدن و از شمال به عربستان محدود می‌شود. نگاه کلی به نقشه یمن، نشان‌دهنده پیوند راهبردی میان آبراه‌ها، بنادر و جزایر این کشور با خلیج فارس، دریای سرخ، اقیانوس هند، اروپا، شبه‌جزیره عربستان، غرب آسیا، شمال آفریقا و شاخ آفریقا است. چنین موقعیت جغرافیایی ویژه‌ای، نه تنها وزن ژئوپلیتیکی این کشور را در نظام بین‌الملل ارتقا داده، بلکه جایگاه منحصربه‌فرد ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک به این کشور بخشیده است. مصادیق اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک یمن را می‌توان در چهار مؤلفه کلیدی خلاصه کرد:

شکل ۱. مصادیق اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک یمن (نگارندگان)

قرار گرفتن در منطقه استراتژیک غرب آسیا: یکی از مصادیق مهم ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک یمن، قرار گرفتن این کشور در منطقه استراتژیک غرب آسیا است. غرب آسیا و شمال آفریقا به دلیل قرار گرفتن در یک چهارراه جهانی که سه قاره اروپا، آسیا و آفریقا را به هم متصل می‌کند و به سبب استقرار یافتن در حدفاصل دو اقیانوس هند و اطلس و وجود چهار دریای مدیترانه، سرخ، سیاه، خزر و خلیج فارس و همچنین وجود کانال و تنگه‌های راهبردی همچون بسفر، هرمز، داردانل، باب المندب، جبل الطارق و سوئز، از منظر ژئواستراتژیک، ژئوپلیتیک، ژئوکالچر و ژئواکونومیک حائز اهمیت است. ویژگی‌های منحصربه‌فرد خاورمیانه بر جایگاه کشورهای مستقر در آن تأثیر بسزایی گذاشته و بر اهمیت این کشورها در نظام بین‌الملل افزوده است. افزون بر این، غرب آسیا را می‌توان قلب انرژی جهان نامید. به طوری که ۵۱.۴٪ از ذخایر اثبات شده جهانی نفت و ۴۶.۷٪ از ذخایر جهانی گاز طبیعی

در این منطقه قرار گرفته است (Zhang et al, 2017: 918). در این میان، یمن با دارا بودن ۴.۵ میلیارد و طبق آمار دیگری ۵.۷ میلیارد بشکه نفت و همچنین ۱۶.۹ تریلیون فوت مکعب گاز، حائز اهمیت است (Ahmadi & Bande Ali, 2016: 249). به‌ویژه اینکه موقعیت ژئوپلیتیکی و جغرافیایی یمن در شبه‌جزیره عربستان و در همسایگی یکی از بزرگ‌ترین صادرکننده‌های نفت جهان، یعنی عربستان سعودی، بر اهمیت این کشور در نظام بین‌الملل افزوده است.

ارتباط با اقیانوس هند و دریاهای راهبردی: دومین مصداق اهمیت ژئوپلیتیکی و استراتژیکی یمن، داشتن سواحل طولانی با دریای سرخ، دریای عرب و اقیانوس هند است. ارتباط داشتن با دریاهای راهبردی و آب‌های آزاد، همواره شاخص مهمی در وزن ژئوپلیتیکی کشورها بوده است؛ چراکه دسترسی به آب‌های آزاد علاوه بر رهایی از انزوای استراتژیک، موجب قدرت‌نمایی در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی نیز می‌شود و اهرم فشار کشورها را به‌منظور امتیازگیری از دیگر بازیگران تقویت می‌کند (Anderson, 2020). افزون بر این، ارتباط مستقیم یمن با خلیج عدن، دریای عرب و همچنین اقیانوس هند، اهمیت ژئوپلیتیکی این کشور را ارتقا داده است. اقیانوس هند در تمامی دوران‌ها و به‌ویژه در عصر حاضر، با مطرح‌شدن چین به‌عنوان یک قدرت جهانی و همچنین پیش‌بینی‌هایی در خصوص تغییر جهت قدرت از محور اروپا-آتلانتیک به آسیا-پاسیفیک، اهمیت چشمگیری پیدا کرده است. در حال حاضر یکی از مهم‌ترین هدف‌های کلیدی ابرقدرت‌ها رقابت به‌منظور کنترل مسیرهای دریایی تجارت شرق و غرب در منطقه هند-اقیانوسیه است که همین امر یمن را در مرکز توجه و رقابت این بازیگران قرار داده است (Salacanian, 2022).

کنترل تنگه باب‌المنندب: سومین و شاید مهم‌ترین ویژگی مهم کشور یمن، قرار گرفتن تنگه باب‌المنندب در بخش جنوب غربی این کشور است. از حیث راهبردی، تنگه باب‌المنندب، یمن را در مرکز ژئوپلیتیک منطقه خاورمیانه قرار داده است. این تنگه با متصل کردن اقیانوس هند به دریای سرخ و در ادامه به دریای مدیترانه، نقش بی‌بدیلی در نظام بین‌الملل بازی می‌کند؛ به‌گونه‌ای که وقوع حادثه‌ای در این قسمت از جهان، می‌تواند کل نظام بین‌الملل را تحت تأثیر قرار دهد. یمن از یک‌سو و جیبوتی از سوی دیگر، این تنگه را در اختیار دارند که همین امر اهمیت این کشورها را در نگاه دیگر دولت‌ها بالا می‌برد. در عصر حاضر که ترازیت دریایی اهمیت بسیاری یافته است و ۸۰٪ از حجم تجارت بین‌الملل از طریق دریاها صورت می‌گیرد، ارزش کانال‌ها و تنگه‌های بین‌المللی همچون تنگه باب‌المنندب نمایان می‌شود (Bain, 2021). یک‌چهارم کل تجارت جهانی، حدود نیمی از تجارت آسیا با سواحل شرقی ایالات‌متحده، بیشتر تردها به کانال سوئز (به‌عنوان منبع اصلی درآمد مصر)، بخش بزرگی از صادرات نفت از عربستان سعودی و کشورهای خلیج‌فارس و کل تجارت دریایی رژیم صهیونیستی با شرق آسیا و اقیانوسیه از طریق تنگه باب‌المنندب صورت می‌پذیرد (Zamir, 2022: 33). افزون بر این حدود ۵ تا ۶ درصد تولید نفت جهان و به‌عبارت‌دیگر روزانه بالغ بر ۴ تا ۵ میلیون بشکه نفت از این تنگه عبور می‌کند و بسیاری از کشورهای اروپایی و غربی مایحتاج نفت خود را از این طریق تأمین می‌نمایند. بنابراین تنگه باب‌المنندب به لحاظ ژئوپلیتیکی از اهمیت راهبردی برخوردار بوده و از آنجایی که در شرایط منازعه، کشوری که بر چندین تنگه راهبردی کنترل داشته باشد، موقعیت مناسب‌تری را در ترازبازی راهبردی قدرت به دست می‌آورد، اهمیت سیطره و اعمال نفوذ بر تنگه باب‌المنندب مشخص می‌گردد (Kadri, 2020: 24).

در اختیار داشتن جزایر و بنادر متعدد راهبردی: چهارمین مؤلفه اساسی در اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک یمن، دارا بودن جزایر و بنادر متعدد و راهبردی است. جزایر همواره از نظر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی حائز اهمیت بوده‌اند، و چنانچه جزایر در مسیر آبراه‌های بین‌المللی و مناطق حیاتی قرار گیرند، اهمیت مضاعفی پیدا می‌کنند. تعداد جزایر یمن به بیش از ۳۸۰ جزیره می‌رسد که به‌استثنای جزیره سقطری و تعداد معدودی جزایر کوچک اطراف آن که در دریای عرب قرار دارند، سایر جزایر در دریای سرخ بوده و همگی دارای اهمیت راهبردی هستند (Ahmadi & Bande Ali, 2016: 22). افزون بر سقطری، مجمع‌الجزایر حنیش در سمت جنوبی دریای سرخ و در نزدیکی باب‌المنندب نیز حائز اهمیت هستند. این مجمع‌الجزایر در مسیرهای ناوبری دریایی قرار گرفته‌اند و از این رو امنیت دریانوردی در دریای سرخ، پیوند زیادی با این جزایر دارد. افزون بر این، در قسمت شمال جزایر حنیش، جزیره جبل زفر قرار گرفته است که دارای ارتفاع ۶۲۴ متری است و به‌نوعی بالاترین ارتفاع در بین جزایر موجود در دریای سرخ را دارد. گذشته از این جزایر، جزیره پریم یا میون که جزیره کوچکی در ورودی تنگه باب‌المنندب است، از

لحاظ ژئوپلیتیکی اهمیت بسیاری دارد. اهمیت راهبردی این جزیره به حدی است که به عقیده ژئوپلیتیسین‌ها، هر کشوری که کنترل این جزیره را در دست بگیرد، کنترل باب‌المندب و تردد کشتی‌ها و عبور ۴۵ درصد نفت جهان را در دست خواهد گرفت. افزون بر این، یمن با داشتن بنادر متعدد در خلیج عدن و دریای سرخ، نقش راهبردی در تجارت خارجی و دریایی دارد که همین امر نیز اهمیت ژئوپلیتیکی این کشور را ارتقا می‌دهد.

بحران یمن (۲۰۱۱-۲۰۲۳)

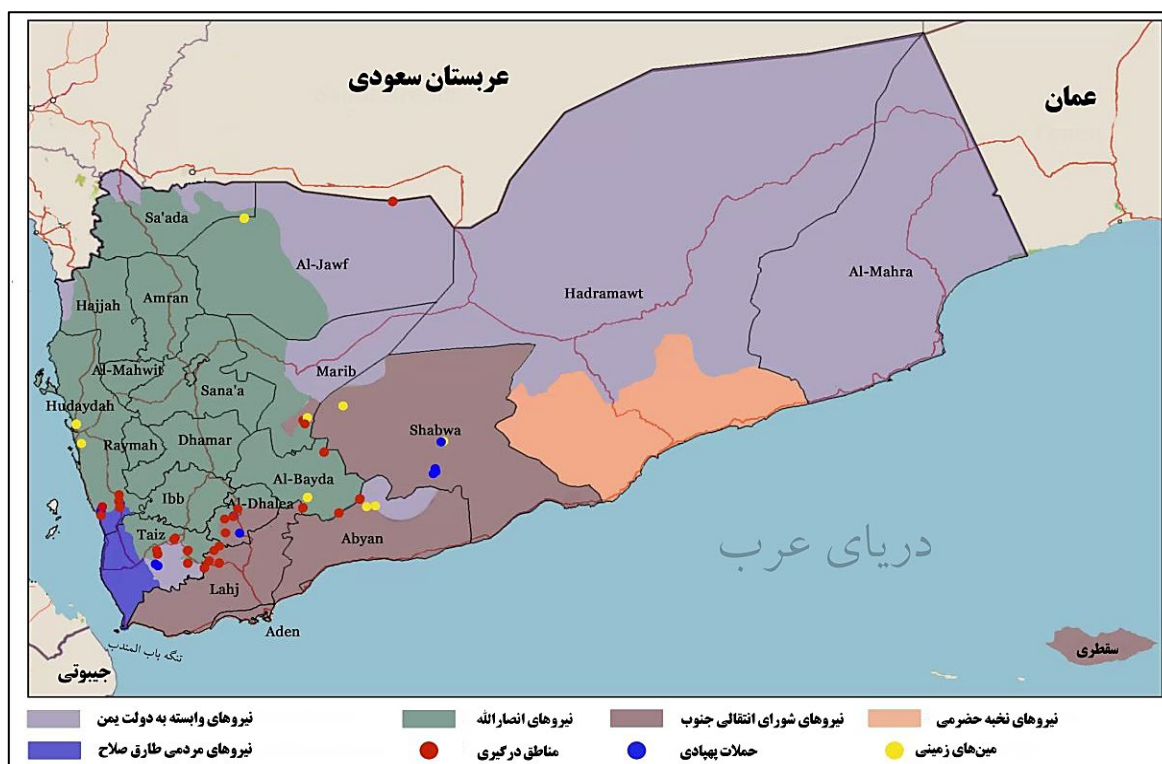
آغاز بیداری اسلامی و فراگیر شدن اعتراضات در سرتاسر جهان عرب، در کنار اوضاع آشفته اقتصادی و رکود سیاسی در یمن، مردم این کشور را به سمت اعتراضات علیه رژیم علی عبدالله صالح کشاند. حکومت سی‌وسه ساله صالح (در دوران پیش از وحدت و پس از وحدت یمن)، که با پوششی دموکراتیک و از طریق برگزاری انتخابات فرمایشی و با بهره بردن از شکاف‌های اجتماعی و فرقه‌ای در کنار ایجاد موازنه قبیله‌ای، تداوم یافته بود (Hoshi Sadat, 2015: 417)، علاوه بر چالش‌های عمیق اقتصادی و سیاسی، چالش‌های امنیتی عمده‌ای نیز برای یمن بوجود آورده بود. با وجود به ثمر رسیدن انقلاب فوریه ۲۰۱۱ یمن و کناره‌گیری پرمشقت علی عبدالله صالح از حکومت، اما فرایند انتقال قدرت در این کشور، شکل مقبولی به خود نگرفت. به طوری که شورای همکاری خلیج فارس در طرح خود به نام ابتکار خلیج یا المبادرة الخلیجیة، با میانجی‌گری میان انقلابیون و رژیم علی عبدالله صالح، تلاش کردند تا مانع از فروپاشی رژیم مد نظرشان در یمن شوند و منصور هادی را که خود از مهره‌های رژیم سابق بود، به جای علی عبدالله صالح بنشانند.

عبدربه منصور هادی، به‌عنوان رئیس دولت انتقالی، در یک انتخاب فرمایشی که در آن تنها یک نامزد وجود داشت و آن هم شخص منصورهادی بود، توانست قدرت را در فوریه ۲۰۱۲ به دست بگیرد تا با انجام اصلاحات سیاسی و اقتصادی خواسته‌های مردم را برآورده کند و اهداف انقلاب را به سرانجام رساند؛ اما نه‌تنها در طی این مدت اصلاحات سیاسی و اقتصادی رخ نداد، بلکه به سبب چند تکه شدن فرایند تصمیم‌گیری در این کشور و افزایش قیمت حامل‌های انرژی و مطرح کردن فدرالیزه شدن یمن و همچنین ناکامی نظامی دولت هادی در مواجهه با القاعده در استان‌های حضرموت و ابین، اعتراضات مردمی به رهبری انصارالله، اوج گرفت که منجر به تصرف صنعا، توسط این جنبش شد. شیعیان حوثی در سپتامبر ۲۰۱۴ به دلایلی همچون دخالت کشورهای همچون عربستان در امور داخلی یمن، عدم تحقق وعده‌های اصلاحی دولت جدید و عدم تشکیل دولت وحدت ملی و برگزاری انتخابات ریاست جمهوری، و همچنین وخیم‌تر شدن وضعیت اقتصادی و ناآرامی‌های ناشی از اقدامات القاعده علیه شیعیان، اقدام به رهبری مردمان معترض کرد و در نهایت توانست قسمت‌هایی از صنعا را تحت کنترل خود بگیرد (Beigi & Bagheri Dana, 2018: 164).

با این حال از سپتامبر ۲۰۱۴ تا ژانویه ۲۰۱۵ مصالحه‌ای میان حوثی‌ها و دولت منصورهادی برقرار شد تا کار تدوین پیش‌نویس قانون اساسی پیش رود. اما با مطرح شدن فدرالی شدن یمن و اصرار برخی گروه‌ها بر این طرح، کشمکش‌های میان انصارالله و دولت منصور هادی شدت یافت که در نهایت به بازداشت احمد بن مبارک، رئیس دفتر هادی منجر شد که نقش تعیین‌کننده‌ای در طرح فدرالیزه کردن یمن داشت. به دنبال آن منصورهادی، نخست وزیر وقت یمن، خالد محفوظ بحاح و دولت تازه تشکیل شده‌اش را وادار به استعفا کرد و خود نیز در بیانیه‌ای ضمن استعفا اعلام کرد که «دیگر قادر به اداره امور یمن نیست» و پس از آن نیز به عدن فرار کرد (Ahmadi & Bande Ali, 2016: 445). فرار منصورهادی از صنعا به عدن، از سوی شیعیان حوثی، به «گام دوم انقلاب» شهرت یافت و پس از تسلط بر صنعا و کاخ ریاست جمهوری، قدرت را در اختیار گرفتند، پارلمان را منحل نمودند و شورای انقلاب را به رهبری محمد علی الحوثی برای اداره یمن تشکیل دادند.

اما این تمام ماجرا نبود، چرا که پس از فرار منصورهادی به عدن، او استعفای خود را «کودتای کودتاچیان» علیه دولتش نامید و عدن را پایتخت موقت خود اعلام کرد. قدرت‌گیری انصارالله و کمیته‌های مردمی یمن که مخالف فساد و دخالت‌های خارجی (به‌ویژه عربستان) بودند، واکنش بازیگران خارجی و به‌ویژه عربستان را که زمانی یمن را حیاط‌خلوت خود می‌دانست، برانگیخت. بر همین اساس در ۲۵ مارس ۲۰۱۵، ائتلافی از کشورهای عربی به رهبری عربستان سعودی شکل گرفت که با حمایت لجستیکی و

اطلاعاتی ایالات متحده، عملیات‌هایی را برای انزوای اقتصادی و حملات هوایی علیه انصارالله، آغاز کرد. بر این اساس عربستان به همراه ائتلافی از ۸ کشور عربی (امارات متحده عربی، قطر، کویت، بحرین، مراکش، مصر، اردن و سودان) در ۲۵ مارس ۲۰۱۵ عملیات طوفان قاطعیت را علیه یمن آغاز کرد. عربستان و ائتلاف عربی هدف خود از این جنگ را رسیدن به سه هدف اعلام کردند؛ نخست بازگرداندن منصورهادی به صورت مشروع و قانونی به یمن، دوم از بین بردن ذخایر و امکانات حوثی‌ها به‌عنوان گروه شورشی در یمن، و سوم کاهش نفوذ جمهوری اسلامی ایران در یمن (Amiri & Kiani, 2016: 48). علی‌رغم ادعاهای ائتلاف سعودی در خاتمه دادن به بحران یمن در عرض چند هفته، اما جنگ یمن به هفتمین سال خود رسیده است. به نظر می‌رسد همان‌گونه که در حافظه ارتش عثمانی، «یمن، سرزمین شکست‌ها بود»، در حافظه ائتلاف عربی و بویژه عربستان سعودی نیز چنین گزاره‌ای شکل گیرد (Halliday, 2011: 462). همان‌گونه که کلایو جونز و گازونسکی بیان می‌کنند: «اگر عملیات طوفان قاطع، چیزی را مشخص کرده باشد، آن چیز محدودیت‌های عربستان در شکل دادن (چه برسد به تعیین کردن) نظم سیاسی در یمن از طریق نیروی نظامی است» (Jones & Guzansky, 2019: 112-113). به عقیده سازمان‌های بین‌المللی، مردم یمن در بدترین بحران انسانی حال حاضر جهان قرار دارند؛ به‌طوری‌که به گزارش شورای روابط خارجی آمریکا، ۲۴ میلیون نفر از مردم یمن، نیازمند کمک هستند و از سال ۲۰۱۵ به این سو صد هزار نفر کشته و چهار میلیون نفر نیز آواره شده‌اند (Council on Foreign Relations, 2022). با این وجود، از سال ۲۰۲۲ گام‌هایی جهت حرکت به سمت پایان بحران یمن برداشته شده است؛ در آوریل ۲۰۲۲ با میانجیگری سازمان ملل، آتش‌بس دو ماهه در یمن اعلام شد که دو بار قبل از انقضای آن در اکتبر تمدید گردید و تا به حال نیز ادامه یافته است. همچنین در ژانویه ۲۰۲۳، تماس‌هایی بین هیئت سعودی و نیروهای انصارالله با میانجی‌گری عمان صورت گرفت (Crisis Group, 2023).

شکل ۲- مناطق تحت تسلط بازیگران داخلی یمن (Sanaa Center, 2023)

راهبرد و منافع ژئوپلیتیکی قدرت‌های بزرگ در بحران یمن

همان‌گونه که گفته شد، قدرت‌های بین‌المللی، بحران یمن را فرصتی برای بسط و احصاء قدرت و منافع ملی خود در نظر می‌گیرند که این منافع عمدتاً ناظر به علایق ژئوپلیتیکی آنان نسبت به مصادیق ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک یمن است. بر همین اساس، در

ادامه به بررسی اهداف و منافع سه قدرت بین‌المللی، یعنی ایالات‌متحده، جمهوری خلق چین و فدراسیون روسیه در بحران یمن می‌پردازیم.

سیاست ایالات‌متحده در قبال بحران یمن

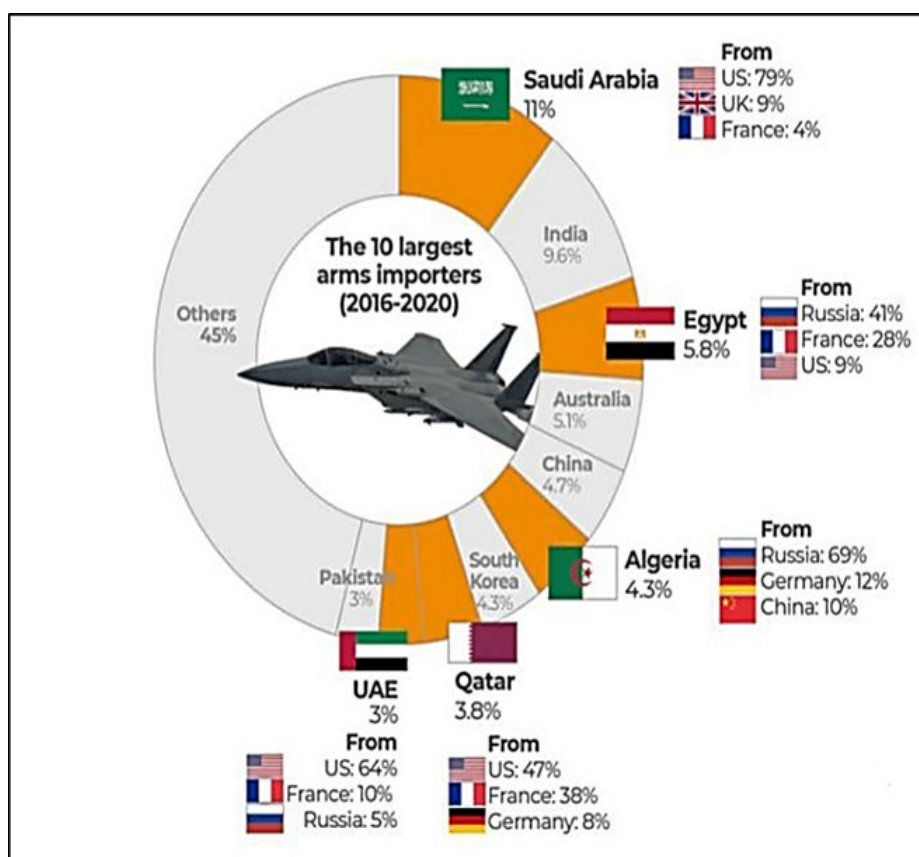
آمریکا به‌عنوان قدرت بین‌المللی، منافع خود را نه تنها در سطح ملی و منطقه‌ای، بلکه در سطح جهانی پیگیری می‌کند. آمریکا که بر اساس اسناد امنیت ملی خود، رهبر جهان بوده و وظیفه مدیریت جهان را بر عهده دارد، نسبت به تحولات دیگر مناطق و به‌ویژه منطقه استراتژیک غرب آسیا و شمال آفریقا حساس است و همواره یکی از اصلی‌ترین کنشگران در آن به شمار می‌آید. در این میان، بحران یمن، یکی از تحولات اساسی در دهه اخیر است که آمریکا به‌طور مستقیم درگیر آن شده است. سیاست آمریکا در بحران یمن نیز همانند سیاست این کشور در قبال بحرین، تحت تأثیر ملاحظات استراتژیک بوده و گرایش‌های دموکراتیک محلی از اعراب نداشته است. دیدگاه واشنگتن به بحران یمن متأثر از چهار عامل اصلی بوده است: نخست مسئله القاعده و نگرانی از قدرت‌گیری این گروه در یمن؛ دوم، هراس از تسری خیزش‌های یمن به دیگر شیخ‌نشین‌های متحد واشنگتن در منطقه غرب آسیا؛ سوم، وجود میادین نفت در جنوب یمن و همچنین در نزدیکی عربستان و امکان تأثیرگذاری ناآرامی‌ها بر تولید و قیمت جهانی انرژی؛ و چهارم، منافع و علایق استراتژیک و ژئوپلیتیکی آمریکا نسبت به کشور یمن و به‌ویژه تنگه راهبردی باب‌المنندب (Hoshi Sadat, 2015: 421). بدین لحاظ، همان‌گونه که گفته شد، آمریکا به‌منظور تأمین اهداف خود در یمن، با ائتلاف سعودی همراه شد و از آن حمایت نمود؛ به‌طوری‌که آغاز عملیات «طوفان قاطعیت» از واشنگتن (و نه از ریاض) اعلام گردید، که نشان از تأیید عملیات نظامی ائتلاف عربی و عربستان سعودی از جانب ایالات‌متحده بود. در همان زمان، ایالات‌متحده از تشکیل یک هسته برنامه‌ریزی مشترک با عربستان سعودی برای هماهنگی و پشتیبانی اطلاعاتی در ریاض خبر داد (D. Johnsen, 2021: 13) و در جریان بحران یمن از حمایت‌های لجستیکی، اطلاعاتی و نظامی به عربستان سعودی دریغ ننمود.

علایق و منافع ژئوپلیتیکی ایالات‌متحده در بحران یمن

ایالات‌متحده در یمن دارای منافع سیاسی و ژئوپلیتیکی متعددی است که نائل شدن به هرکدام از آن‌ها، در افزایش قدرت جهانی واشنگتن حائز اهمیت است. منافع سیاسی آمریکا در بحران یمن را می‌توان جلوگیری از تسلط یافتن حوثی‌ها و ممانعت از افزایش نفوذ منطقه‌ای محور مقاومت به رهبری ایران و همچنین حفظ امنیت رژیم صهیونیستی و متحدانش عنوان کرد. در کنار این هدف، آمریکا به دنبال تشدید بحران یمن به شیوه‌ای نامحسوس، و افزایش صادرات اسلحه و تجهیزات نظامی به کشورهای عربی منطقه است (Fathi & Jahanbin, 2019: 220). آمریکا سعی کرده از یک‌سو با کمک‌های تجهیزاتی، مستشاری و لجستیکی به ائتلاف عربی و به‌ویژه عربستان، مانع از افزایش نفوذ انصارالله شود تا از این طریق منافع سیاسی خود را تأمین نماید، و از سوی دیگر با فرسایشی شدن بحران یمن و افزایش تب ایران‌هراسی در منطقه، میزان صادرات تسلیحات نظامی به این کشورها را افزایش دهد و سود اقتصادی بسیاری از این بابت کسب نماید، و همچنین عربستان و دیگر کشورهای عربی را بیش‌ازپیش به خود وابسته سازد. به‌طوری‌که آمریکا چه در دوران اوباما و چه در دوران ترامپ و حتی بایدن، باوجود ادعاهای حقوق بشری، صادرات تسلیحاتی به ائتلاف عربی را ادامه داده است. طبق گزارش‌های سیبری، کشورهای خاورمیانه خریدار ۴۷ درصد از کل فروش تسلیحات آمریکا بوده‌اند و در این میان نیمی از سلاح‌های آمریکایی استقرار یافته در خاورمیانه، که معادل یک‌چهارم کل فروش سلاح آمریکا در جهان است، به عربستان ارسال شده است. امارات متحده عربی نیز که در سال‌های گذشته هم در جنگ یمن و هم در جنگ داخلی لیبی دخالت داشته است، جزء ده خریدار بزرگ اسلحه در دنیا بوده و دوسوم از خریدهای تسلیحاتی خود را از آمریکا تأمین نموده است (Sipri, 2021: 3).

باوجود منافع سیاسی و اقتصادی حاصل از بحران یمن برای آمریکا، اما مهم‌ترین اهداف و منافع واشنگتن در میانه این تحولات، معطوف به موقعیت ژئوپلیتیکی کشور یمن است. یمن به‌طور عام و باب‌المنندب به‌طور خاص، به حدی برای آمریکا اهمیت دارد که واشنگتن، باب‌المنندب را در لیست مراکز هفت‌گانه استراتژیک کشتی‌های نفت جهان قرار داده است (Dorj & Aghaei, 2018: 45). واشنگتن که از خود به‌عنوان رهبر جهان یاد می‌کند، برای انجام دادن چنین رسالتی نیاز به کنترل گذرگاه‌های حیاتی

جهان همچون باب المندب و دریاهای راهبردی جهان همچون دریای سرخ و دریای عرب دارد. توجه آمریکا به یمن از این منظر قابل توجه است که در اصل هر عاملی که نظم و امنیت دلخواه منطقه ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیکی غرب آسیا را به چالش بکشد، ابعادی از هژمونی آمریکا را تهدید خواهد کرد و در حال حاضر نیز تحولات یمن، تهدید بزرگی برای منافع منطقه‌ای و بین‌المللی ایالات متحده به حساب می‌آید، و از این رو سعی در کنترل این تحولات دارد. بنابراین می‌توان ادعا کرد که یکی از مؤلفه‌های اساسی برقراری هژمونی آمریکا در نظام بین‌الملل و منطقه استراتژیک غرب آسیا، تسلط داشتن بر این کشور و استفاده از مزیت‌های ژئوپلیتیکی یمن است. آمریکا بانفوذ در یمن و تحت نفوذ قرار دادن این کشور و احداث پایگاه نظامی در آن، می‌تواند تسلط کاملی بر اقیانوس هند و خلیج فارس داشته باشد و از آن برای بیشینه‌سازی قدرت خود استفاده نماید. اما در مقابل، با از دست دادن یمن و قدرت‌گیری انصارالله در این کشور، نه تنها زمینه‌های ناامن شدن عربستان، خلیج فارس و جریان انرژی فراهم می‌شود، بلکه رهبری این منطقه نیز از دستان آمریکا خارج می‌گردد، که این تحول، تبعات امنیتی و اقتصادی بسیاری برای آمریکا و متحدانش (به‌ویژه رژیم صهیونیستی) به بار می‌آورد. بنابراین رهبران واشنگتن معتقدند که روی کار آمدن انصارالله و تضعیف گروه‌های نزدیک به آمریکا و غرب، پیامدهای گسترده‌ای نه فقط در روابط آمریکا و یمن یا آمریکا و عربستان، بلکه در روابط آمریکا با کل منطقه دریای سرخ، شاخ آفریقا و اقیانوس هند خواهد داشت (Yazdani & Hassanzadeh, 2018: 1086).

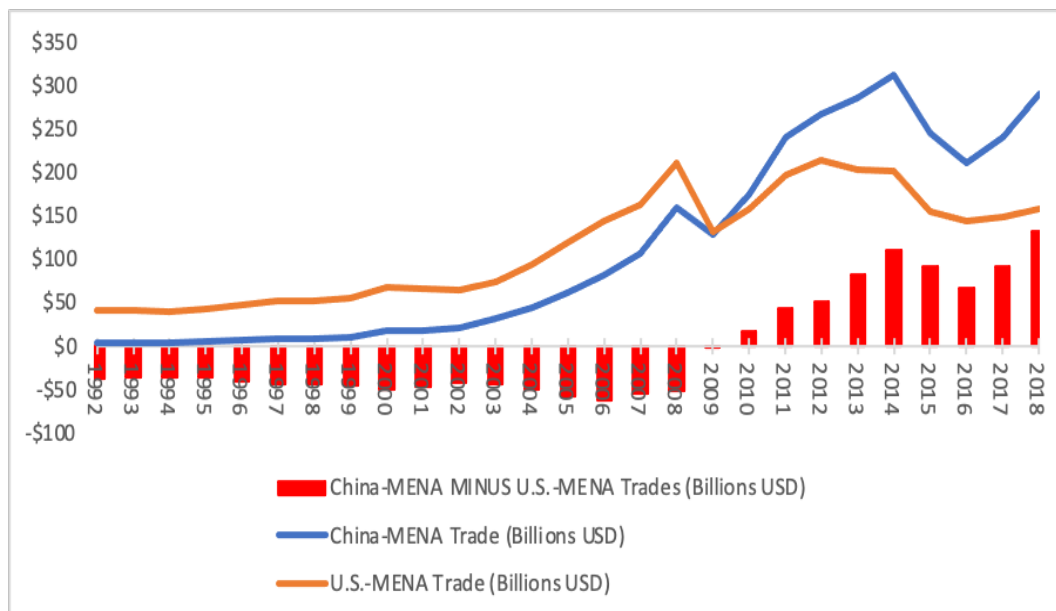

شکل ۳. ده خریدار بزرگ تسلیحات جهان (Haddad, 2022)

سیاست چین در بحران یمن

چین بنا به منافی که در غرب آسیا داشته است، به کنش‌آفرینی در بحران یمن پرداخته است و از این رو نگاه چین به بحران یمن را باید از منشور سیاست خاورمیانه‌ای پکن مشاهده کرد. برخلاف رویکردهای غربی، راهبرد چین در غرب آسیا به‌طور عام و یمن به‌طور خاص، راهبردی واقع‌گرایانه است. چین در این منطقه سعی کرده سیاست بیشینه‌سازی سود و منافع که عمدتاً جنبه‌های اقتصادی دارد را برگزیند و بدون توجه به ساختار سیاسی کشورها (دموکراتیک، اقتدارگرا یا پادشاهی) و بر اساس منافع خود، روابطش

را با دیگر کشورها توسعه دهد. در این میان به دلیل موقعیت ویژه ژئوپلیتیکی غرب آسیا و همچنین وجود بیشترین منابع انرژی جهان در این منطقه، نگاه چین به منطقه غرب آسیا به گونه‌ای است که با بررسی آن می‌توان به نوع نگاه چین و همچنین منافع آن در بحران یمن نائل شد. به واسطه قدرت اقتصادی چشمگیر پکن، کشورهای خاورمیانه نیز به نوبه خود، این کشور را بعد از واشنگتن مهم‌ترین پایتخت دنیا می‌دانند. به خاطر اتصال چین به دریای مدیترانه و اروپا از طریق کانال سوئز، منطقه غرب آسیا برای چین یک موقعیت فوق‌العاده راهبردی و حساس محسوب می‌شود (Wormuth, 2019: 4). افزون بر این، چین برای پیشبرد و تداوم رشد اقتصادی خود و همچنین گسترش نفوذ جهانی‌اش، نیازمند منابع انرژی کشورهای غرب آسیا و شمال آفریقا است و از این رو تداوم دسترسی به منابع انرژی، عمده‌ترین هدف پکن در غرب آسیا به حساب می‌آید (Scobell & Nader, 2016: 7). از سال ۱۹۹۵ تا کنون، غرب آسیا منبع شماره یک نفت وارداتی چین بوده است. در سال ۲۰۱۹-۲۰۲۰، کشورهای خلیج فارس تقریباً ۴۰ درصد از واردات نفت چین را تأمین می‌کردند که در این میان عربستان سعودی به‌تنهایی تأمین‌کننده ۱۶ درصد از آن و بزرگ‌ترین تأمین‌کننده نفت خام چین است. عراق، در بین پنج تأمین‌کننده اصلی نفت چین قرار دارد و ایران نیز رتبه هشتم را داراست (Majdi, 2021). چنین شرایطی نشانگر اهمیت انتقال پایدار انرژی از کشورهای منطقه به چین، و همچنین امنیت کانال‌های صادراتی انرژی در سیاست خاورمیانه‌ای چین است.

شکل ۴. مقایسه تجارت چین و آمریکا در منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا ۱۹۹۲-۲۰۱۸ (Mohseni-Cheraghloou, 2021)

از آنجایی که در اغلب مواقع، افزایش روابط اقتصادی میان کشورها موجب افزایش همبستگی متقابل میان آن‌ها می‌شود و سطح روابط را از سطح اقتصادی به دیگر سطوح (سیاسی، نظامی، امنیتی و ...) سرایت می‌دهد، ارتباط اقتصادی چین با منطقه، در آینده قدرت پکن حائز اهمیت خواهد بود. فارغ از خود خاورمیانه، دسترسی استراتژیک به دریا برای منافع نظامی و اقتصادی چین حیاتی است؛ چراکه بخش اعظم واردات و کالاهای صادراتی اروپا به‌عنوان یکی از شرکای اصلی اقتصادی چین، از خلیج عدن، دریای سرخ و کانال سوئز عبور می‌کند و از این رو غرب آسیا و شمال آفریقا به‌عنوان پل ترانزیتی، در روابط چین با دیگر کشورها و مناطق جهان تأثیرگذار است. همچنین چین با مطرح ساختن ابر پروژه کمر بند-راه، اهداف بزرگی را در زمینه رشد اقتصادی، به‌خصوص در امنیت انرژی، گسترش حوزه نفوذ و تأثیرگذاری در مناطق مختلف، دسترسی به بازارهای جهانی و نیز ایجاد راه‌های ارتباطی و حمل‌ونقل مقرون به‌صرفه تر دنبال می‌کند (Ajilil & salami & fallah, 2018: 69). در این طرح که خواهان ارتباط دادن چین به اروپا و شکل دادن به کریدورهای اقتصادی چین با سایر مناطق جهان است، جایگاه غرب آسیا و شمال آفریقا به سبب نقش

ترانزیتی آن و همچنین تأمین انرژی و وجود جمعیت عظیم در این منطقه، از اهمیت بسیاری برخوردار است. این کشور ساخت بنادر و پارک‌های صنعتی در مصر، عمان، عربستان سعودی، امارات متحده عربی و جیبوتی (جایی که پکن تنها پایگاه نظامی خود در خارج از کشور را مستقر کرده) را تأمین مالی کرده است که تمامی این تأسیسات در امتداد نقاط حیاتی خلیج فارس، دریای عمان، دریای سرخ، تنگه باب‌المندب و کانال سوئز قرار دارند، و چین را به بقیه جهان متصل می‌کنند. بنابراین می‌توان ادعا کرد که قسمت اعظمی از موفقیت کلان پروژه «یک کمربند یکراه» چین، بستگی به امنیت خاورمیانه و باز نگه‌داشتن این شریان‌ها دارد. این طرح دارای دو بازوی اصلی است؛ به طوری که کمربند اقتصادی جاده ابریشم که زمین محور است، دارای شش کریدور است که در نهایت چین را به اروپا متصل می‌کند. دومین بازوی این طرح، جاده ابریشم دریایی نام دارد که بندر شانگهای چین را به اروپا و شرق آفریقا متصل می‌کند. طبق این طرح و جاده ابریشم دریایی، چین برای رسیدن به اروپا، باید از دریای عرب، باب‌المندب، دریای سرخ و همچنین کانال سوئز عبور کند تا بتواند به اروپا برسد. این موارد نشان می‌دهد که غرب آسیا و شمال آفریقا و به‌ویژه سواحل دریای سرخ و باب‌المندب در استراتژی‌های آینده چین از اهمیت بسیاری برخوردار است.

شکل ۵. جایگاه یمن در کلان پروژه کمربند-راه (Shami, 2022)

علائق و منافع ژئوپلیتیکی چین در بحران یمن

همان‌گونه که گفته شد، چین فاقد نگاه ایدئولوژیک به مسائل خاورمیانه است و صرفاً نگاه اقتصادی و ژئوپلیتیکی به مناسبات سیاسی دارد. افزون بر این، امنیت انرژی و امنیت دریانوردی دو مؤلفه اساسی در سیاست خارجی چین است که این موارد در غرب آسیا و به‌ویژه یمن که دارای سواحل طولانی با دریای سرخ و دریای عرب و همچنین در کنار باب‌المندب است، برای چین از اهمیت بسیاری برخوردار است. به طوری که قسمت اعظم واردات و صادرات چین با اروپا^۱ از خلیج عدن، دریای سرخ و کانال سوئز عبور می‌کند و علاوه بر این، واردات نفت چین از غرب آسیا و آفریقا از طریق تنگه باب‌المندب و تنگه هرمز صورت می‌گیرد که تمامی این‌ها منجر به اهمیت تحولات یمن برای چین می‌شود (Milliken, 2023). بر این اساس منافع اصلی چین در بحران

۱ میزان صادرات اتحادیه اروپا به چین در سال ۲۰۲۱ معادل ۲۲۳ میلیارد یورو بوده است و میزان واردات اتحادیه اروپا از چین نیز معادل ۴۷۲ میلیارد یورو است.

یمن، مبتنی بر ترویج تجارت دوجانبه، سرمایه‌گذاری زیرساخت‌ها و دسترسی به ذخایر نفت و از همه مهم‌تر امنیت کشتیرانی است. اگرچه یمن، فقیرترین کشور عربی در مقایسه با عربستان سعودی و دیگر کشورهای منطقه است؛ اما منافع چین در یمن مبتنی بر استفاده از منابع طبیعی و موقعیت استراتژیک یمن است. چین سعی کرده سیاست موازنه و عدم‌مداخله را در بحران یمن رعایت کند و با راهبرد احترام گذاشتن به تصمیمات سازمان ملل، اولاً به‌عنوان بازیگری بااخلاق، قاعده‌مند و مسئولیت‌پذیر شناخته شود، و دوم این‌که از ایجاد روابط خصمانه با دیگر گروه‌ها و بازیگران اجتناب ورزد. با این حال مروری کلی بر مواضع چین در بحران یمن، نشان‌دهنده نزدیکی سیاست‌های این کشور به عربستان است. چین علاوه بر رأی مثبت به قطعنامه ۲۲۰۱ علیه انصارالله که مبتنی بر خروج انصار الله از صنعا است، به قطعنامه‌های بسیاری همچون ۲۲۱۶ که مبتنی بر تحریم تسلیحاتی رهبر انصارالله است نیز رأی مثبت داده و در قبال حمله ائتلاف به رهبری عربستان به انصارالله باوجود عدم‌حمایت، سکوت پیشه کرده است، و علی‌رغم محکوم کردن حملات به غیرنظامیان و زیرساخت‌های غیرنظامی، اما از شناسایی عربستان سعودی و امارات به‌عنوان عاملان اصلی خشونت، سر باز زده است (Bozorgmehri & Najafi, 2019: 154). بنابراین با عنایت به مواضع چین در قبال بحران یمن، می‌توان نتیجه گرفت که پکن ضمن حفظ سیاست بی‌طرفی، عملاً از سیاست‌های عربستان و شورای همکاری خلیج‌فارس حمایت می‌کند. چین از یک‌سو به دلیل روابط چشمگیر اقتصادی با عربستان و امارات که بسیار بیشتر از ایران است و همچنین به دلیل احتیاج به نفت عربستان و کشورهای عربی و سرمایه‌گذاری‌های بسیار دوجانبه با امارات و عربستان، در یک محاسبه سود-هزینه، طرف عربستان و امارات را در بحران یمن گرفته است (Chang, 2020: 107). از نگاه چین، عربستان سعودی دروازه مهمی برای ورود به جهان عرب سنی در خاورمیانه است، و همچنین پادشاهی سعودی تأمین‌کننده اصلی نفت پکن و نقطه کانونی سیاست خاورمیانه‌ای چین در زمینه ابتکار کمربند-راه است که تمامی این عوامل، چین را در بحران یمن به سمت عربستان سعودی سوق داده است. بر این اساس بحران یمن، به مؤلفه‌ای تأثیرگذار در استراتژی منطقه‌ای چین در قبال روابط با کشورهای عربی خلیج‌فارس تبدیل شده است و پکن برای حمایت از اهداف اقتصادی‌اش، روابط خود با عربستان، امارات و سایر کشورهای این منطقه را در اولویت قرار داده است (Al-Khawlani, 2021: 4). گذشته از این، یمن به سبب موقعیت ویژه ژئوپلیتیکی و داشتن جزایر و بنادر راهبردی، جایگاه خاصی در کلان پروژۀ یک کمربند یک جاده دارد (Al Ashwal, 2021). همان‌گونه که سفیر چین در یمن می‌گوید: «چین مایل است به‌طور فعال در روند بازسازی اقتصادی آینده یمن مشارکت کند؛ چراکه این مسئله در راستای ابتکار یک کمربند یک جاده نقش تعیین‌کننده‌ای دارد» (Chang, 2018: 3). بیره نیست اگر ژئوپلیتیک یمن را ستون فقرات کلان پروژۀ یک کمربند یک جاده بنامیم؛ توجه به نقش و مسیر جاده ابریشم دریایی این گزاره را اثبات می‌کند. بحرانی شدن یمن و به خطر افتادن امنیت دریای سرخ و خلیج عدن، می‌تواند منجر به عقیم شدن پروژۀ یک کمربند یک جاده شود و اتصال دریایی چین را از غرب آسیا به سمت اروپا متوقف نماید و یا با ریسک‌های ژئوپلیتیکی عدیده‌ای مواجه سازد. بنابراین منافع ژئوپلیتیکی چین در غرب آسیا و شمال آفریقا به‌طور عام و یمن به‌طور خاص حکم می‌کند که پکن از سناریوی حمایت کند که امنیت دریانوردی را حفظ کند، صادرات نفت کشورهای خاورمیانه و به‌ویژه عربستان را تضمین نماید، و از همه مهم‌تر در روند کلان پروژۀ یک کمربند یک جاده، خللی وارد نشود.

سیاست روسیه در بحران یمن

سیاست روسیه در یمن، تا حدودی تأثیر پذیرفته از نگاه کلی این کشور به منطقه استراتژیک غرب آسیا است و از این‌رو همانند چین، سیاست مسکو در بحران یمن را می‌توان در پرتوی سیاست کلان خاورمیانه‌ای آن موردبررسی قرارداد و از این طریق منافع مسکو در بحران یمن را تبیین کرد. سیاست خارجی مسکو در بحران یمن، بخشی از استراتژی ژئوپلیتیک عمل‌گرایانه روسیه است که هدف آن بازگرداندن نفوذ روسیه در منطقه غرب آسیا و رقابت با دیگر قدرت‌های بین‌المللی است تا منافع طولانی‌مدت خود را در این کشور و منطقه خاورمیانه تضمین نماید (Naji, 2019: 16). روسیه در دوران پوتین و به‌ویژه با شکل‌گیری خیزش‌های عربی و خلأ ژئوپلیتیکی در غرب آسیا و شمال آفریقا، سعی کرد نفوذ خود را در این منطقه افزایش دهد و نقش فعال‌تری را در درگیری‌های منطقه‌ای بر عهده گیرد تا از این طریق هم قدرت خود را در غرب آسیا که پس از فروپاشی شوروی کاهش یافته بود، احیا کند، و

هم با افزایش حضور خود در این منطقه، بر وزن ژئوپلیتیکی خود بیفزاید تا قادر باشد در هموردی با رقبای خود به‌ویژه آمریکا و اروپا، دست برتر را داشته باشد (Sazmand, 2018: 2014). سیاست نوین فدراسیون روسیه را که می‌توان از آن با عنوان «سیاست عدم تعهد راهبردی» نام برد، در منطقه غرب آسیا و در مناقشات میان ایران و عربستان یا ایران و رژیم صهیونیستی، اختلافات کردها با ترکیه، رژیم صهیونیستی با گروه‌های مقاومت فلسطینی و ... قابل مشاهده است. روسیه این سیاست را در قبال بحران یمن نیز در پیش گرفته است و بر همین اساس مسکو را می‌توان تنها بازیگر عضو شورای امنیت سازمان ملل دانست که در طول بحران یمن، ارتباط خود با تمامی طرفین درگیر را حفظ کرده و توانسته از موضع بی‌طرفانه، در بحران یمن سیاست ورزی کند. بنابراین حفظ روابط مطلوب روسیه با هر دو جناح اصلی در یمن (انصارالله که نزدیک به ایران است و دولت ائتلاف که مورد حمایت عربستان است) محصول سیاست عدم تعهد استراتژیک روسیه در یمن است (Karasik & Cafiero, 2019: 20). روسیه برخلاف دیگر کشورها، تا قبل از ترور علی عبدالله صالح (دسامبر ۲۰۱۷) کارکنان دیپلماتیک خود را در عدن و صنعا حفظ کرد و تنها کشوری بود که در آوریل ۲۰۱۵ از رأی به قطعنامه ۲۲۱۶ شورای امنیت سازمان ملل خودداری ورزید؛ زیرا مسکو معتقد بود این قطعنامه با تحریم انصارالله، جنگ داخلی یمن را تشدید می‌کند و در فوریه ۲۰۱۸ نیز، روسیه قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل در مورد تمدید تحریم تسلیحاتی علیه حوثی‌ها را وتو کرد که این قطعنامه ایران را مسئول نقض آن می‌دانست. اما در مقابل برای حفظ سیاست توازن قوا، قطعنامه ۲۴۰۲ را پیشنهاد کرد که تصویب هم شد. در این قطعنامه تحریم تسلیحاتی علیه انصارالله تمدید گردید بی‌آنکه از ایران برای مسلح کردن آن‌ها انتقادی کرده باشد (Ramani, 2019). مسکو معتقد است که با پایبندی مداوم به سیاست عدم تعهد راهبردی، می‌تواند منافع ژئوپلیتیکی این کشور را در غرب آسیا به بهترین شکل تأمین نماید و مسکو را در موقعیت مناسبی برای ایفای نقش تعیین‌کننده در پایان دادن به جنگ داخلی یمن قرار دهد. بر همین اساس در حالی که روسیه در طی بحران سوریه، نقش یک دلال قدرت را ایفا کرد و به‌طور مستقیم و همه‌جانبه درگیر بحران سوریه شد و از سقوط بشار اسد و حزب بعث سوریه ممانعت ورزید، اما در یمن نقش حلال المسائل را برعهده گرفته (Karimipour, 2021: 120) که خود این نقش نیز برگرفته از سیاست عدم تعهد راهبردی است. به این ترتیب سیاست عدم تعهد استراتژیک به روسیه این اجازه را می‌دهد تا اطمینان حاصل کند که حتی با وجود تغییر در توازن قدرت در صحنه یمن، منافع مسکو در این کشور تأمین شود.

علائق و منافع ژئوپلیتیکی روسیه در بحران یمن

سیاست توازن قوای مسکو در بحران یمن را می‌توان در ابعاد سیاسی و ژئوپلیتیکی (منظور نظامی و اقتصادی) پیگیری کرد. روسیه در بعد سیاسی، از بحران یمن برای افزایش نفوذ منطقه‌ای خود استفاده کرده و با حمایت از طرف‌های درگیر و همچنین نقش میانجی‌گرایی خود، علاوه بر تقویت وجهه خود به‌عنوان یک قدرت بین‌المللی مسئولیت‌پذیر، توانسته با ارتباط با قدرت‌های منطقه به‌ویژه ایران و عربستان، روابط خود را با آن‌ها گسترش دهد و همچنین اهرم‌های فشاری برای اعمال نفوذ بر آن‌ها داشته باشد تا در دیگر پرونده‌ها از آن استفاده نماید. افزون بر این، مسکو دارای یکسری اهداف ژئوپلیتیکی در یمن است که مهم‌ترین آن استفاده از مزیت‌های ژئوپلیتیکی یمن به منظور افزایش قدرت مسکو (به‌ویژه قدرت ژئوپلیتیکی و نظامی) است. تمایل روسیه برای برقراری مجدد حضور ژئوپلیتیکی و نظامی در مجاورت شاخ آفریقا و یمن به‌طور فزاینده‌ای آشکار شده است (Grabau, 2021) و بر همین اساس روسیه در سال ۲۰۰۸ تمایل خود به ایجاد پایگاه نظامی در عدن را مطرح کرد، و در سال ۲۰۰۹ نیز قصد خود را برای ایجاد یک پایگاه دریایی در سقطری ارائه داد (Ramani, 2019). فلیکس گروموف، فرمانده سابق نیروی دریایی روسیه نیز خواستار ایجاد یک پایگاه دریایی روسیه در نزدیکی مسیرهای تجاری خلیج عدن در آگوست ۲۰۱۷ شد. موسسه شرق‌شناسی مسکو نیز جزیره سقطری را به‌عنوان مکان ایدئال برای ساخت پایگاه روسیه در یمن توصیف کرد؛ چراکه مسکو جنوب یمن را دروازه‌ای برای نفوذ گسترده به شاخ آفریقا می‌داند. سیاست‌گذاران روس هنوز به این الگوی دوران اتحاد جماهیر شوروی وفادار هستند که روابط نزدیک با یمن، پیش‌شرط اصلی نفوذ ژئوپلیتیکی در دریای سرخ است. روسیه در بلندمدت، به دنبال تثبیت خود به‌عنوان یک بازیگر اصلی در عرصه سیاسی یمن است تا از طریق آن قادر باشد در جنوب یمن حضور زمینی داشته باشد، و همچنین با تقویت کنترل بر تنگه باب المندب و نظارت بر آبراه‌های مهم بین‌المللی، وزن ژئوپلیتیکی و توان اثرگذاری خود را در نظام بین‌الملل بالا ببرد؛ چراکه

حضور در تنگه باب المندب و دستیابی به تأسیسات دریایی و هوایی در جنوب یمن، توانایی‌های عملیاتی روسیه در اقیانوس هند و دریای سرخ را افزایش می‌دهد و توازن قدرت جهانی را به نفع مسکو و به ضرر آمریکا و غرب تغییر می‌دهد. از این رو روسیه برای رسیدن به این مهم، سیاست عدم تعهد راهبردی را دنبال کرده است؛ چراکه هرکدام از گروه‌های درگیر در یمن به قسمت خاصی از نقاط استراتژیک یمن تسلط دارند؛ دولت به رسمیت شناخته‌شده سازمان ملل (منصور هادی) کنترل شرق یمن را تحت کنترل دارد، شورای انتقالی جنوبی بر عدن و سقطری اعمال قدرت می‌کند و حوثی‌ها نیز بر قسمت‌های پرجمعیت یمن و برخی بنادر دریای سرخ اعمال حاکمیت می‌کنند و از این رو روسیه با پیگیری سیاست عدم تعهد استراتژیک و ارتباط با تمامی بازیگران داخلی، قادر خواهد بود که پایگاه‌های آینده خود را در یمن و در سواحل دریای سرخ تأسیس کند. به‌طور خلاصه میزان توجه روسیه به یمن منعکس‌کننده اهداف ژئوپلیتیکی مسکو، علاقه تاریخی به منطقه و آرزوهای گسترش نفوذ خود در غرب آسیا است.

نتیجه‌گیری

با وقوع خیزش‌های عربی، یمن همچون تاریخ پر فراز و نشیبش، دچار بحران و هرج و مرج داخلی شد و در نتیجه آن، بازیگران متعدد منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به‌منظور بهره‌مندی از کیک یمن، وارد این بحران شدند، که نمونه بارز و آشکار آن، حمله ائتلاف عربی به رهبری عربستان سعودی در مارس ۲۰۱۵ به یمن بود. یمن به دلیل بهره‌مندی از موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک منحصر به فردش برای قدرت‌های بزرگ، حائز اهمیت است و از این رو هر کدام از این قدرت‌ها، منافعی در این کشور برای خود متصور هستند. علی‌رغم وجود منافع سیاسی، اقتصادی، ایدئولوژیک و نظامی در بحران یمن، اما بیشترین عاملی که این بازیگران را به سمت یمن کشانده است، مزیت‌های ژئوپلیتیکی این کشور و در نتیجه منافع ژئوپلیتیکی حاصل از آن است که دیگر مزایای سیاسی، اقتصادی و ... را در درون خود جمع می‌کند. ایالات متحده علاوه بر منافع سیاسی و اقتصادی، عمده تمرکزش در بحران یمن، مربوط به مزیت‌های ژئوپلیتیکی این کشور و به‌ویژه تنگه باب المندب است. آمریکا برای تداوم هژمونی خود، نیاز به تسلط بر نقاط حیاتی جهان دارد تا با کنترل آن‌ها، بتواند نظم بین‌المللی مد نظرش را مدیریت نماید. از سوی دیگر حضور آمریکا و متحدان همسوی آن در یمن، از آن جهت که می‌تواند بر استراتژی‌های رقیبان بین‌المللی واشنگتن همچون چین و روسیه نظارت داشته باشد حائز اهمیت است. از این رو سناریوهای مطلوب آمریکا در یمن، آن است که یمن از دایره کشورهای همسو با محور عربی- غربی خارج نشود و زیر بوق این محور قرار گیرد. افزون بر آمریکا، چین نیز دارای منافع در یمن است. نگاه چین به منطقه غرب آسیا به‌طور عام و یمن به‌طور خاص ایجاب می‌کند که امنیت انرژی و امنیت کشتیرانی و دریانوردی با مشکلات و خللی مواجه نشود. یمن از آنجایی که سواحل طولانی در خلیج عدن و دریای سرخ داشته و همچنین تنگه باب المندب را در اختیار دارد و ارتباط مستقیمی نیز با اقیانوس هند دارد، برای چین و کلان پروژه آن، یعنی یک کمربند یک‌راه یا راه ابریشم نوین، حائز اهمیت است. بی‌راه نیست حتی اگر بگوییم که قسمت عمده‌ای از به ثمر رسیدن پروژه راه ابریشم نوین چین، معطوف به تحولات یمن و امنیت در سواحل این کشور است. از این رو بهترین سناریو برای چین، حل و فصل بحران یمن و همچنین ارتباط با کشورهای درگیر و به‌ویژه عربستان سعودی است. روسیه نیز دیگر بازیگر فرامنطقه‌ای درگیر در بحران یمن است. سیاست عدم تعهد راهبردی مسکو در یمن، به این کشور کمک کرده است که با تمامی بازیگران درگیر در این بحران، ارتباط حسنه‌ای داشته باشد و تمامی تخم‌مرغ‌هایش را در یک سبد نگذارد. روسیه که میراث‌دار امپراتوری شوروی است، به یمن که زمانی جزئی از متحدان نزدیک شوروی بود، علاقه ژئوپلیتیکی دارد. بحران یمن این فرصت را به مسکو داده است که علاقه تاریخی خود نسبت به یمن را مجدداً مطرح نماید و در این کشور سیاست‌ورزی کند. روسیه نیز همچون دیگر قدرت‌های بین‌المللی حضور در نقاط استراتژیک دنیا، از جمله تنگه باب المندب را به‌منظور افزایش قدرت خود و ارتقای وزن ژئوپلیتیکی و همچنین رقابت با رقیبانش، ضروری می‌داند، و از این رو توانسته با حضور سیاسی و دیپلماتیک و پذیرایی از تمامی بازیگران داخلی یمن، نفوذ تعیین‌کننده‌ای در این کشور داشته باشد.

جدول ۱- بررسی تطبیقی سیاست‌های ایالات متحده، چین و روسیه در بحران یمن

کشور	دولت یا گروه مورد حمایت	منافع ژئوپلیتیکی و استراتژیکی
ایالات متحده امریکا	دولت مورد حمایت ائتلاف سعودی	تثبیت موقعیت برتری خود در خلیج عدن و دریای سرخ. جلوگیری از قدرت یافت انصارالله در یمن، تأمین امنیت ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی، حفظ برتری خود در برابر روسیه و چین. همچنین آمریکا به منظور تداوم قدرت خود و تسلط بر آبراه‌های بین‌المللی و همچنین مقابله با راهبردهای رقیبانش، به نفوذ و تسلط بر یمن و تنگه مهم باب‌المنندب نیاز دارد.
چین	عربستان سعودی- امارات	حفظ شرکای انرژی خود در خلیج فارس، تأمین امنیت کریدوری و خط انتقال انرژی، حفظ موقعیت راهبردی کمر بند- راه، نفوذ ژئوپلیتیکی در خلیج عدن و دریای سرخ. جمهوری خلق چین که منافع راهبردی‌اش در غرب آسیا مبتنی بر امنیت انرژی و آزادی کشتیرانی است، آرامش در یمن را برای تداوم رشد اقتصادی خود و پیگیری کلان پروژه «کمر بند- راه» ضروری می‌پندارد.
روسیه	دولت مورد حمایت ائتلاف سعودی- انصارالله	حفظ موازنه قدرت در روابط با ایران و محور مقاومت از یک سو و ائتلاف سعودی و دولت ائتلاف در یمن از سوی دیگر، بازگشت به نفوذ اتحاد جماهیر شوروی در خلیج عدن و دریای سرخ. روسیه نیز همچون دیگر قدرت‌های بین‌المللی، به‌ویژه رقیب سنتی‌اش آمریکا، حضور در آبراه‌های بین‌المللی و نقاط استراتژیک از جمله تنگه باب‌المنندب را به‌منظور افزایش قدرت خود و ارتقای وزن ژئوپلیتیکی و همچنین رقابت با رقیبانش ضروری می‌داند.

قدردانی

نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از داوران محترم که با ارائه نظرات ارزنده و سازنده خود موجب غنای پژوهش حاضر شدند، تشکر و قدردانی نمایند

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر هیچ‌گونه تعارض منافی ندارد.

منابع

- Ahmadi, Mohammad & Bande Ali, Hojatullah. (2016). Yemen. Tehran, Publications of the Educational and Research Center of General Sayad Shirazi [In Persian]
- Ajilit, H., salami, M., & fallahi, M. (2018). China's Energy Security in the Direction of One Belt – One Road Initiative, 9(33), 51-75. [In Persian]
- Al Ashwal, Ammar. (2021). Yemen and the Curse of Geography: Bab al-Mandab Disputed by Great Power Rivalries. Retrieved From: <https://carnegieendowment.org/sada/84558>
- Al-Khawlani, Hisham. (2021). China Prioritizes Gulf Economic, Oil Relationships; Yemen Can Wait. The Sana'a Center for Strategic Studies [In Arabic]
- Amiri, Soroush; Kiani, Javad. (2016). The internal, regional and extra-regional origins of Yemen's geopolitical crisis. Political Strategy Quarterly, first year, second issue, 25-57 [In Persian]
- Anderson, Kerry Boyd. (2020). Red Sea Region Has Potential for Significant Growth. Retrieved From: <https://Arab.News/Vt42w>
- Bain, Marc. (March 26, 2021). The Suez Canal Is the Linchpin in the World's Trade Network. Retrieved From: <https://Qz.Com/1989788/Why-The-Suez-Canal-Is-Vital-To-Global-Trade/>
- Beigi, Alireza and Bagheri Dana, Ehsan. (2018). Politics and government in Yemen. Tehran, Imam Sadegh University Press [In Persian]
- Bozorgmehri, M., & Najafi, S. (2019). Analysis of China-Russia strategy in the Yemeni crisis; Alignment with Saudi Arabia or Iran. Foreign Relations, 11(2), 131-159. [In Persian]
- Chang, I-Wei Jennifer (2018), China and Yemen's Forgotten War, United States Institute Of Peace, Policy Paper, Pb 241

- Chang, I-Wei Jennifer. (2020) The Chinese Perspective on the Yemen Crisis. In: Day S., Brehony N. (Eds) Global, Regional, And Local Dynamics in the Yemen Crisis. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35578-4_7
- Crisis Group. (2023). The Impact of the Saudi-Iranian Rapprochement on Middle East Conflicts. Retrieved From: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran-saudi-arabia/impact-saudi-iranian>
- D. Johnsen, Gregory. (2021). Foreign Actors in Yemen: The History, the Politics and the Future. The Sana'a Center for Strategic Studies [In Arabic]
- Dorj, H., & Aghaei, D. (2018). The strategic position of Yemen in foreign policy and security. Research Letter of International Relations, 10(40), 39-68. [In Persian]
- Fathi, mohammadjavad & Jahanbin, Farzad. (2019). Explaining the Yemeni Geopolitical Crisis: Factors and Actors. The Quarterly Journal of World Politics. Volume 8, Issue 1 - Serial Number 27. Pages 193-228 [In Persian]
- Grabau, Stephanie. (2021). Russia's Growing Ambitions in Yemen. Retrieved From: https://manaramagazine-org.translate.googleusercontent.com/2021/04/14/Russias-Growing-Ambitions-In-Yemen/?_X_Tr_Sl=En&_X_Tr_Tl=Fa&_X_Tr_Hl=Fa&_X_Tr_Pto=Op,Sc
- Haddad, Mohammed. (2022). Infographic: Yemen's war explained in maps and charts. Retrieved From: [aljazeera.com/news/2022/2/9/yemens-war-explained-in-maps-and-charts-interactive](https://www.aljazeera.com/news/2022/2/9/yemens-war-explained-in-maps-and-charts-interactive)
- Halliday, Fred (2011). Yemen's foreign policy. In Hinebush, Raymond and Ehtashami, Anoushirvan. Foreign policy of Middle East countries. Tehran, Imam Sadeq University Press [In Persian]
- Hoshi Sadat, Seyed Mohammad. (2015). Socio-Political History of the Middle East; Since Antiquity by the Post-Modern Era. Tehran University Publications [In Persian]
- Jones, Clive & Guzansky, Yoel. (2019). Fraternal Enemies: Israel and the Gulf Monarchies. Oxford University Press
- Kadri, Jude. (2020). The Geopolitics of the Yemen War During the Corona Pandemic: An Althusserian Approach. Contemporary Arab Affairs, 13 (4): 24-44. <https://doi.org/10.1525/Caa.2020.13.4.24>
- Karasik, Theodore & Cafiero, Giorgio. (2019). The Geopolitics of Yemen's Civil War. Center For Global Policy
- Karimipour, D. (2021). Reflection of Iran and Russia regional policies on their regional prestige in the developments in Yemen and Syria. Journal of Islamic Awakening Studies, 10(2), 101-126. [In Persian]
- Layne, Christopher. (2006). "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment," International Security 31, no. 2
- Majdi, Sadiq. (2021). Deciphering China's presence in the Middle East. Retrieved From: <https://www.eghtesadnews.com/fa/tiny/news-432468>[In Persian]
- Milliken, Emily. (2023). What is China doing in Yemen? Retrieved From: <https://responsiblestatecraft.org/2023/07/13/what-is-china-doing-in-yemen/>
- Mohseni-Cheraghloou, Amin. (2021). MENA at the center of the West: China's "opening up to the West" strategy. Retrieved From: <https://www.mei.edu/publications/mena-center-west-chinas-opening-west-strategy>
- Najafi, S., & Bozorgmehri, M. (2020). The US Policies and Positions on the Yemeni Crisis (2019-2011). International Studies Journal (ISJ), 17(1), 141-168. doi: 10.22034/isj.2020.113876 [In Persian]
- Naji, Mustafa. (2019). Yemen's Role in Moscow's Mideast Comeback. Sana'a Center For Strategic Studies. [In Arabic]
- Ramani, Samuel. (2019). Can Russia Play a Role in Ending the Yemeni Civil War? Retrieved From: https://www.mei.edu/publications/can-russia-play-role-ending-yemeni-civil-war?_X_Tr_Sl=En&_X_Tr_Tl=Fa&_X_Tr_Hl=Fa&_X_Tr_Pto=Op,Sc
- Salacanian, Stasa. (2022). Is the Emerging UAE Maritime "Empire" Under Threat? Retrieved From: <https://insidearabia.com/is-the-emerging-uae-maritime-empire-under-threat/>
- Sanaa Center. (2023). Military Mobilization in Hadramawt. Retrieved From: <https://sanaacenter.org/the-yemen-review/may-2023/20388>
- Sazmand. Bahareh. (2018). Policy of Great Powers in the 21st Century. Tehran, Abrar Moaser Institute Publications. [In Persian]

- Scobell, Andrew & Nader, Alireza. (2016). *China In the Middle East the Wary Dragon*, Rand Corporation, Santa Monica, Calif.
- Shami, Karim. (2022). The UAE clock is ticking in Yemen. Retrieved From: <https://thecradle.co/Article/investigations/5433>
- Sipri. (2021). Trends In International Arms Transfers 2020. Retrieved From: https://sipri.org/sites/default/files/2021-03/fs_2103_at_2020_v2.pdf
- W. Day, Stephen & Brehony, Noel. (2020). *Global, Regional, and Local Dynamics in the Yemen Crisis*. Publisher Palgrave Macmillan Cham
- Waltz, Kenneth N. (2010). *Theory of International Politics*. McGraw-Hill
- Yazdani, E. A., & Hassanzadeh, S. S. (2018). Foreign Policy Towards the Yemen Crisis (2011-2015). *Political Quarterly*, 48(4), 1075-1092. Doi: 10.22059/Jpq.2018.217749.1006913 [In Persian]
- Zamir, Eyal. (2022). countering Iran's regional strategy. *The Washington Institute for Near East Policy*